

Fernando Arribas Arias

fernandoarribasarias@gmail.com

Doutor en Antropoloxía pola USC. Licenciado en Humanidades e Diplomado en EXB (especialidade en Xeografía e Historia).

No número 3 desta revista, correspondente ao ano 2012, publicamos o artigo **Cruceiros e cruces do concello do Corgo**. Aínda que coidabamos que o noso traballo de campo fose exhaustivo, sempre hai sorpresas, neste caso moi agradables, pois a localización de novos elementos do noso patrimonio sempre é unha ledicia. Así, grazas aos compañeiros e amigos Manolo Muñiz e J. M. Blanco Prado, que hai un par de anos andaban facendo o inventario dos cruceiros e cruces do Páramo, tivemos coñecemento dunha cruz na parroquia de Cella que non incluíamos no noso artigo, porque coidabamos que a partir do río Neira xa era outro concello. De volta a esta parroquia para completar o noso traballo sobre os cruceiros e cruces do Corgo, tivemos unha nova sorpresa pois, ademais da cruz da que nos informaran Muñiz e Blanco, atopamos outra máis.

As dúas atópanse no Reconco, lugar da parroquia de Cella. Trátase de dúas cruces altas moi semellantes entre si e situadas, respectivamente, en dous outeiros da entrada e saída da aldea. Talladas dunha soa peza, o que pon de manifesto unha certa pericia técnica do seu artífice, estas dúas cruces son de sección cuadrangular pero coas arestas lixeiramente redondeadas en toda a súa lonxitude. Ademais, as dúas comparten o feito de estar situadas en terreos privados.

Cruz alta da Cavada.¹

Esta cruz é a que está á entrada do Reconco e dámoslle esta denominación porque así se chama o lugar onde está situada. O terreo, no que están plantados piñeiros, pertencelle a Alicia Rodríguez Liz, de setenta e cinco anos á hora de escribir estas liñas, e que, xunto con Concha Cruz Pallares, de 56 anos, foron as nosas informantes².

¹As súas coordenadas xeográficas son: N: 42° 51.813' e W: 7° 29.140'.

²Agradecemoslles a Alicia Rodríguez e a Concha Cruz as informacións que nos deron para a realización deste traballo.

Chama a atención que esta cruz presenta no seu lado sur tres pedras, dúas verticais e unha horizontal, colocadas a xeito de mesado, se ben esta estrutura non parece ter, na actualidade, ningunha función ritual. Conforma a súa base unha pedra irregular, pero con tendencia a forma de prisma rectangular. A cruz, como xa dixemos, é monolítica, apreciándose unha notable diferenza entre os brazos, pois o da dereita, sempre dende a perspectiva do espectador, está máis alto e é máis estreito co esquerdo. Lamentablemente, a contorna deste monumento está moi deteriorada, pois está parcialmente cuberta de toxos e xestas, ademais dos piñeiros que a rodean que, cando se corten, poden supoñer un perigo para a súa integridade.

Cruz de a Cavada

Cruz de a Cavada (detalle)

Cruz alta da Aira de Arriba³

Levántase sobre un afloramento rochoso, nun terreo propiedade de José Pardo. A súa base é monolítica e ten forma de prisma, aínda que está bastante deteriorada, pois ten unha acusada fenda polo seu lado E. A cruz, tamén monolítica, está mellor traballada que a da Cavada, ademais de presentar o relevo en oco dunha cruz na intersección dos brazos polo seu lado W. Como xa dixemos, esta cruz é a que está situada á saída do Reconco, aínda que agora, coa mellora das comunicacións, compensa chegar a este lugar dende o corredor de Nadela a Monforte (CG-2.2).

Diante desta cruz, que se atopa a escasos metros da pista, paraban os enterros para rezar un responso pola alma do defunto.

Cruz da Aira de arriba (anverso)

Cruz da Aira de arriba (reverso)

³As súas coordenadas xeográficas son: N: 42° 51.777' e W: 7° 28.824'.

A función destas cruces

Segundo nos contaron, estas cruces puxéronse á entrada e saída do Reconco para tornar as bruxas. Posteriormente, díxome Concha que, falando con outra veciña, comentoulle que escoitara dicir dos “antigos” que as colocaran porque, durante algúns anos, “lles axeara o pan” e que, despois de poñelas, non volvera pasar este fenómeno metereolóxico. Tamén lle comentou que era costume chantar cruces de madeira, con ramos de loureiro e oliveira, bendicidos o domingo de Ramos, como medio de evitar as xeadas nos campos do pan.

Outras informacións

Ademais da información sobre as cruces, recollemos de Alicia Rodríguez Liz unha cantiga que reproducimos a continuación:

O pobiño de Reconco
dende lonxe parece vila,
está o Santo na entrada
e a María na saída.

Refírese as chamadas “Casa do Santo” e “Casa da María”, situadas, respectivamente, á entrada e saída deste lugar; mentres que, no medio do lugar, está a “Casa da Cruz”.

Cruz de ferro de San Xoán de Segovia

Está situada sobre o muro que delimita o adro da igrexa parroquial, concretamente, á súa entrada⁴. Non sabemos con certeza a súa orixe, pero coidamos que hai dúas posibilidades: ou ben procede dunha vella sepultura ou era a cruz que coroaba a espadana da igrexa, na que se observa a ausencia deste símbolo, tan habitual en todos os nosos templos. De sinxela factura, trátase dunha cruz grega realizada en ferro forxado, cos extremos dos brazos, da cabeceira e do pé, ornamentados cunha omega que, lembramos, é

⁴As súas coordenadas son: N: 42,99° 59.25' 14.85" e W: 7.45° 27.02' 1.11".

a última letra do alfabeto grego, o que nos leva a supoñer que a súa orixe ben puidera estar nunha antiga sepultura.

Cruz de ferro de Segovia

Cruz de pedra no cemiterio de Queizán

Grazas ás informacións de Mario Outeiro, sabemos que sobre o muro que delimita o adro da igrexa de Queizán⁵, concretamente no seu lado E, hai unha cruz granito que, na nosa opinión, debeu pertencer a un antigo viacrucis que circundaba este adro. Hoxe só queda esta cruz levantada sobre unha base monolítica de forma cúbica. A cruz, latina e de sección cuadrangular, presenta as arestas rebaixadas, tendo unhas trazas moi semellantes ás que atopamos no muro da igrexa de Cela, de aí a nosa suposición de que pertencera a un viacrucis.

Cruz de pedra no cemiterio de Queizán

⁵As súas coordenadas son: N: 42° 58.607' e W: 7°23.238'.

Cruces de misión e peto de ánimas en Adai

Tamén, na parroquia de Adai, incrustada no muro S da súa igrexa, construción realizada en torno ao ano 1890, podemos ver unha cruz de misión do ano 1952.⁶ Chama a atención a súa forma, pois a maioría destas cruces son de tipo trevoado, pero, neste caso, é latina e está realizada en mármore. Nos seus brazos figura o seguinte texto:

**“LA PERSEVERANCIA DEL BIEN/ES SEÑAL
CIERTA DE SALVACIÓN/SAN AGUSTÍN”.**

No seu pé, aparece outra inscrición na que pode lerse:

**“RECUERDO/DE LA/SANTA MISIÓN/POR
EL/SEÑOR OBISPO/Y PP AGUSTINOS/EN
SANTIAGO/DE ADAY/6 SEBRE 1952”.**

Cruz de Misión de Adai

No interior deste templo, hai outra cruz misional que data do ano 1921. Tamén está realizada en mármore e trátase dunha cruz latina de tipo lanceolada. Nos seus brazos podemos ler o seguinte epígrafe pintado con letras negras:

“RECUERDA/LOS NOVÍSIMOS/Y NO/PECARÁS”

Mentres que no pé, tamén en letras negras, aparece:

⁶As súas coordenadas son: N: 42° 58.630' e W: 7° 25.200.

“MISIÓN/DE/PP FRANCISCANOS/21 ABRIL/1921”

Cruz Misional 1921 Adai

Tamén, neste mesmo lateral da igrexa de Adai, atopamos incrustado no muro un curioso peto de ánimas⁷ presidido por unha cruz latina de tipo pometeada. Dicimos curioso, porque carece do típico retablo de ánimas e de fornela, tan frecuentes neste tipo de construcións. Consta de dous corpos, separados por dúas pequenas ménsulas horizontais. O inferior ten forma rectangular, con rebaxe e relevo de igual forma, que descansa sobre unha ménsula moldurada. O corpo superior arrinca sobre outra ménsula de perfil recto que fai as veces de altar. Carece de retablo de ánimas e, no seu lugar, figura unha inscrición coas letras en relevo que di:

ANIMAS/Y/S. ANTONIO

Por debaixo deste epígrafe sitúase un burato para as esmolos.

Peto de ánimas de Adai

Cruz de misión de Fonteita⁸

Trátase dunha cruz latina de madeira que se atopa moi deteriorada por estar situada no exterior do muro N da igrexa parroquial, templo que conserva importantes vestixios (parte da nave e cabeceira) da primitiva fábrica románica.

Fonteita

⁷As súas coordenadas son: N. 42° 58.627' e W: 7° 25.203'.

⁸As súas coordenadas son: N. 42° 57.285' e W: 7° 22.642'.

Tamén, no cemiterio desta parroquia atopamos unha construción, do ano 1942, con cuberta de lousa a dúas augas sobre armazón de madeira. No seu lado NE ten un groso muro formado por grandes cachotes de granito; mentres que, no lado contrario, a estrutura da cuberta descansa sobre dous piares monolíticos de sección cuadrangular. A parte interior do muro, que está enlucido de con xeso, ofrece unha cruz latina pintada, ademais dun texto, tamén pintado, xa algo borroso, a ambos lados da cruz:

AÑO DE 1942

Lado esquerdo

**La deuda que adquirimos al nacer
ya está cumplida entregando a Dios
nuestra alma y vida. Los cuerpos nos
los han traído aquí.**

EN CARIDAD

**pedid a Dios que tenga piedad y mi-
sericordia de nosotros.**

Lado dereito

**EL DESTINO DEL
CUERPO AQUÍ LO VE-
MOS, EL DEL ALMA
SEGÚN OREMOS.**

Fonteita

Fonteita

Cruz de pedra de Quinte⁹

Grazas ás informacións de Lois Ladra, soubemos desta cruz, emprazada á entrada do pista que leva á igrexa parroquial, templo que conserva algún vestixio da súa orixinal fábrica románica. Consta dunha base monolítica de forma rectangular, sobre a que se ergue unha cruz de pedra un pouco desproporcionada, pois os seus brazos son de maior tamaño que o pé. Ten sección cuadrangular, pero coas arestas rebaixadas en toda a súa lonxitude, agás nos extremos dos brazos e da cabeceira. Non sabemos cal era o seu emprazamento orixinal, pero coidamos que, ou ben formaba parte dun viacrucis que circundaba o adro da igrexa, ou se trataba da cruz que coroaba o lintel da porta de acceso a este adro.

Quinte

⁹As súas coordenadas son: N: 42° 54.361' e W: 7° 31.301'.

Como dato curioso diremos que no adro da igrexa desta parroquia atopamos dúas cruces no chan. A primeira é unha cruz gravada no segundo chanzo das esqueiras polas que se accede a este adro, mentres que a segunda está sobre o pavimento.

Quinte

Quinte

Tamén resulta rechamante que a cruz que preside a espadaña deste templo non estea mirando cara o fronte, senón para un lado.

Cemiterio de Farnadeiros

No muro que delimita o cemiterio de Farnadeiros, hai unha curiosa construción. Na súa parte

inferior podemos ver unha fornela de granito con arco de medio punto, posiblemente procedente dunha vella sepultura. O varal é de granito pulido e ten forma tronco piramidal, para rematar nun corpo de mármore presidido por unha cruz. Este corpo consta dunha base de forma rectangular e dun frontal no que se abre unha fornela de arco de medio punto. Ten porta de cristal con marco de aceiro inoxidable, o que nos indica que se trata dunha construción relativamente recente. Flanquean esta porta dúas molduras en gola ou cima recta, mentres que o frontón, de arco apuntado, aparece voado con respecto ao frontal.

Coroa esta construción unha cruz de mármore. Latina e de aresta viva, amosa un sudario colgando dos seus brazos.¹⁰

Farnadeiros

¹⁰As súas coordenadas son: N: 42° 54.776' e W: 7° 30.368'.